

Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії» (м. Київ, Україна, 20–21 серпня 2021 року).

Тези «Денікінський режим на Уманщині (вересень-грудень 1919 р.). :

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 20–21 серпня 2021 року). С. 8-11.

1.

2. Актуальні проблеми історичних наук

Дудник О.В., доцент кафедри історії України

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

ДЕНІКІНСЬКИЙ РЕЖИМ НА УМАНЩИНІ (ВЕРЕСЕНЬ- ГРУДЕНЬ 1919 Р.)

На початку осені 1919 року російська Добровольча армія генерала Антона Денікіна захопила більшість українських земель. Під владою денікінського режиму опинилося політично активне й соціально чутливе населення Уманщини, яке з початком революційних подій пережило владу кількох урядів.

За часи денікінської адміністрації в Умані функціонувала різноманітна мережа газетних видань, як російськомовних («Свободный Голос», «Уманская жизнь», «Русское дело»), так і на українській мові («Громадське життя»).

Інформація газетних публікацій свідчить про те, що 24 вересня 1919 р. в Умані і повіті встановлено денікінську владу. Населення Уманщини розчароване політикою більшовиків, вбачало в денікінцях визволителів, ставилося до них лояльно. Місцеві раділи не стільки від приходу Добровольчої армії, а радше від закінчення панування більшовиків, про що свідчить замітка в жовтневому номері газети «Киевлянин»: «В Уманському і Черкаському повітах стало спокійніше. Населення відноситься до денікінської влади доброзичливо» [1, 2]. Із приходом білих в Умань вітала денікінців уманська інтелігенція, «...его власть крепче и осмысленнее». 20 жовтня 1919 р. Уманська міська дума

доручила особливій комісії провести збір на користь Добровольчої армії [2, 236].

Неспроможність окупаційного режиму створити дієвий адміністративний апарат, реалізувати свій внутрішньополітичний курс частково пояснюється їх кадровою політикою в Україні. Українофобство А. Денікіна підштовхнуло його до заборони прийому на роботу службовців, які працювали в установах Української Держави та УНР. За розпорядженням денікінської влади припинили діяльність Уманська міська Дума і Земські Повітові Збори [2, 299]. Начальником Уманського повіту призначено Венедикта Флоріановича Бялоцького, комендантом Умані – полковника Євгена Рункевича. З призначенням Бялоцького на початку жовтня 1919 р. начальником Липовецького повіту, на його посаду був призначений капітан Семенов. «Очевидно, что эта власть как и другия стают на ту же ошибочную дорогу – преследования лиц, служивших при прежних правительствах... упуская из виду, что многие служили или под страхом угроз или в крайности ради куска хлеба и по приказам... Для чего и для кого нужны эти преследования и разстрелы?» – записав у своєму щоденнику свідок тих подій, мировий посередник, громадський і кооперативний діяч Уманщини П. Ф. Курінний [2, 274]. Автор засуджує арешт денікіською владою уманського слідчого Д. Лещенка, за те що, той служив слідчим при Директорії [2, 295].

У зв'язку із закриттям Уманського відділення Українського Банку, у важкому фінансовому становищі опинилися земські установи: школи, лікарні, канцелярія. Вчителі, лікарі, службовці кілька місяців не отримували зарплати, що свідчить про вкрай складну фінансово-економічну ситуацію в повіті.

Необхідність забезпечення продовольством армії за відсутності надійної економічної бази призвела до застосування адміністративних методів. Селянин повинен був внести до 1 вересня одноразовий податок на користь білогвардійців у розмірі 5 пудів зерна цьогорічного врожаю, починаючи з кожної після 4-ї десятини землі. Це відчутним тягарем лягало на селянські господарства [3, 129]. До того ж, як тільки появилися денікінські війська,

поміщики повіту стали вимагати, щоб селяни платили їм худобою та хлібом за захоплені у них землі, або ж за землі, які перебували в оренді. Селяни Уманщини відразу поставились вороже до аграрної політики денікінського уряду. Кореспондент газети «Народна воля» повідомляє: «Загальне враження на місцях – ненависть сільського населення до денікінців і нетерпляче очікування української армії» [4, 1]. Були випадки роззброєння дрібних загонів денікінців.

Денікінська військова адміністрація почала запроваджувати порядки силами каральних загонів та підрозділами контррозвідки. Так, уманський комендант видав наказ, в якому заборонив приватні розмови телефоном (за винятком лікарів). При цьому попереджав, що «розмови вести на російській мові». 6 листопада 1919 р. окупаційною владою був виданий циркуляр, який наказував педагогічному та учнівському колективу Уманської Української гімназії перейти на російську мову навчання. У випадку невиконання розпорядження влади – припиняється фінансування закладу з державного і місцевого бюджетів [2, 298].

Денікінська влада також внесла свою лепту у ганебну справу насильств проти єврейського населення. У містечку Тальному денікінці влаштували єврейські погроми – пограбували всі крамниці, спалили цілий житловий квартал, де проживали євреї. В Умані налякані євреї вітали денікінське військо з квітами, але це не врятувало їх від погрому.

У ніч з 19 на 20 жовтня 1919 р. денікінці закатували учасників профспілкового руху на Уманщині Х. Проскуровського і С. Карпінського. Газета «Новини» 12 листопада 1919 року повідомляла, що у селах Уманщини денікінці заганяли селян у воду, вигукуючи: «Это вам второе крещение» [5. 3].

Денікінці виявляли свою ненависть до українства. 27 вересня 1919 р. в уманському театрі відбувся концерт національного хору під керівництвом священника П. І. Рендо. Концерт пройшов успішно, але один з офіцерів денікінської армії намагався стріляти в регента хора за те, що хор співав «Як умру то поховайте» Тараса Шевченка [2, 288].

Проти денікінців та їх каральних акцій піднялася хвиля протесту, яка переростала у масові повстання. На Уманщині 400 повсталих зробили набіг на станцію Березань, взяли в полон офіцерів-добровольців і наклали на них контрибуцію в сумі 240 тис. крб. Із часом повсталі заволоділи станцією Бобринська і перекрили рух залізницею.

Фактична реставрація дореволюційних порядків в українському суспільстві, антиукраїнська національна політика білогвардійського режиму викликали відповідний опір населення України, зокрема і Уманщини. Цим скористалися більшовики. 6 грудня 1919 року з'єднання Армії УНР під командуванням генерала М. Омеляновича-Павленка вирушило у «Зимовий похід» по запіллі більшовицької та денікінської армії. Три українські дивізії - Запорізька (командуючий, генерал А. Гулий-Гуленко), Київська (командуючий, генерал Ю. Тютюнник), Волинська (командуючий, генерал О. Загородський) – пройшли близько 2,5 тис. км окупованою ворогом територією, ведучи важкі бої за Липовець, Умань, Смілу, Балту і т.д. 31 грудня 1919 року Умань була звільнена від денікінців.

Література:

1. Києвлянин (Київ). 1919. 18 жовтня.
2. Щоденники українського селянина Петра Федоровича Курінного. 1919 рік / Упорядники: Валентина Піскун, Владислав Давидюк. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : «Видавництво Людмила», 2019. 444 с.
3. Олена Бойко. Денікінський режим на українських землях: державний устрій, соціально-економічна і національна політика / Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. С. 114-144.
4. Народна воля (Київ). 1919 . 4 листопада.
5. Новини (Кам'янець-Подільський). 1919. 12 листопада.

